

Stashevska O. I. Actual problems of popular musical education in Ukraine

In the article actual problems of school and out of school musical and educational practices in modern Ukraine. The negative factors identified affecting the quality of musical education in Ukraine. The author defines perspective directions of perfection of process of musical education and upbringing in secondary school and preschool educational institutions. Attention is accented on the necessity of expansion and strengthening of differentiation (for certain target groups) the spectrum of musical and educational services, art schools, increased attention of educators and scientists to the problem of musical education of persons with mental and physical disabilities, as well as music education in adulthood and the creation of conditions for providing more opportunities to communicate with music adult men and even the elderly on the basis of music schools, a network of Amateur music groups. Identify important measures for improving the professional musical-pedagogical education as a key factor in the improvement of the process of musical education of children, youth and adults.

The overall task of Ukrainian politicians, government officials, educators and scientists today is finding ways to improve the quality of music education in all its levels, including through the introduction of advanced foreign models and strategies, but avoid their mechanical transfer without regard to national identity, the rejection of tradition, proven over decades, and their replacement in favor of the new fashion trends.

Key words: musical education, musical training and education, improvement of musical education, professional musical and pedagogical training.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. пед. наук, проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 784(477)«20»

А. В. Боженський, А. І. Душний

**НАУКОВІ ПРІОРИТЕТИ ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
XXI СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ШКОЛИ**

Нове тисячоліття диктує нові підходи до формування виконавської вправності студента-співака, студента-вокаліста – майбутнього вчителя музичного мистецтва. Вокальне мистецтво – являється важливою складовою сфери духовності людини, її культури та побутуванням. У

сучасному соціокультурному просторі воно постає одним з найбільших жанрових спрямувань музики.

Українській вокальній школі присвячені фундаментальні праці, серед яких – *підручники* Б. Гнидя «Історія вокального мистецтва» (1997) [1], В. Антонюк «Вокальна педагогіка (сольний спів)» (2007), *посібники* Ю. Юцевича «Теорія і методика розвитку співацького голосу» (1998), О. Юрко «Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти» (2005), В. Доронюк та М. Сливоцького «Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики» (2007), *монографія* Н. Гребенюк «Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти» (1999), *методичні рекомендації* М. Жишкович «Основи вокально-педагогічних навиків» (2007) [5] та ін.; наукові розвідки різновекторних граней вокального навчання, виховання й мистецтва в цілому (В. Антонюк, С. Бень, Л. Бурміцька, С. Вишневська, С. Гмиріна, Л. Дерев'яно, М. Жишкович, С. Колос, І. Кліш, Р. Лоцман, О. Стіхар, К. Сятецького, Л. Червонська, Є. Шуневич, та ін.); *дисертаційні дослідження* [3; 4; 7; 8; 9; 10; 12; 13; 15].

Водночас, ряд окремих публікацій постають наочним теоретичним та практичним висвітленням різнопланового методичного забезпечення вокального та співацького мистецтва. Зокрема, «Методика роботи над вокальним твором у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики» Г. Китайгородської [6], «Голосоутворення та його структурні компоненти в контексті навчання сольному співу» Р. Шаповалової [16], «Формування вокально-виконавських якостей на заняттях вокалу» О. Соболевої [11], «До проблеми формування професійної культури вокалістів» Се Цзіна [14], «Виразність вокального виконавства: художні та природничі чинники» О. Єрошенко [4] та ін.

Актуальні питання вокального мистецтва в контексті національної школи висвітлює збірка статей «Вокальне мистецтво: історія, сучасність, перспективи» (Івано-Франківськ, 2015), вокальна секція науково-практичної конференції «Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини» (Львів – Дрогобич, 2015).

Мета статті полягає в аналізі наукового потенціалу Української вокальної школи, який скомпонований у низці кандидатських та докторських дисертацій і аналізується нами з початку ХХІ століття.

Із настанням ХХІ століття потужно активізувалась дослідницька діяльність науковців України у сфері вокального виконавства та педагогіки. Так, Б. Гнидь у фундаментальній праці з історії вокального мистецтва дає визначення значенню феномена «співак повинен бути музикантом – виконавцем взагалі, як скрипаль, піаніст ... володіти специфічною якістю вокаліста, декламатора, а в оперному жанрі – ще й драматичного актора... синтез всіх цих якостей в одному цілому, в органічній єдності визначає вокальне мистецтво як явище» [1, 5–6].

У сфері нашого висвітлення постає праця *Олексія Юрка* «Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти» (Суми, 2005), яка зорієнтована на особливості вокального виховання учнів загальноосвітніх та мистецьких шкіл у руслі новітніх концептуальних вікових властивостей голосового апарату дитини. Посібник складається із трьох розділів та низки підрозділів, які в повній мірі висвітлюють пріоритети творчого процесу вокального виховання учнівської молоді: I-й – «Вікові властивості дитячих голосів» розкриває анатоμο-фізіологічні і регістрові особливості дитячого голосоутворення, три мутаційні періоди та діагностику голосових та музичних здібностей дитини; II-й – «Методичні особливості вокального виховання дітей в закладах загальної додаткової освіти» висвітлюють динаміку формування співацьких навичок, акустичні засади співацького процесу, передумови голосоутворення, в основі якого координується постава корпусу співака-початківця, принципи співацького дихання, атаки звуку, вокального позіху, резонаторів, артикуляції, дикції, розвитку вокального слуху; у III-му – «Вправи для розвитку вокально-технічних навичок», наводяться приклади методичних рекомендацій щодо підбору вокальних вправ для розвитку дитячих голосів, елементів розспівування, злагодженості регістрів, формування однорідності виспівування голосних, показано технічну домінанту дихання та співу кантилени, артикуляції та дихання в цілому, резонування [17].

Нашу увагу привертають дисертаційні дослідження [3; 4; 7; 8; 9; 10; 12; 13; 15], які експериментально перевірені в руслі того чи іншого вокального елементу навчання, виховання, самореалізації тощо як майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності, так і співака або вокаліста професійного спрямування й вокального мистецтва як жанру загалом.

Так, *Наталія Гребенюк* у докторській дисертації «Вокально-виконавська творчість» (К., 2000) розглядає наступні пріоритети означеного феномену: вокально-виконавську творчість як проблему музичного мистецтва; сутність та специфіку формування творчої індивідуальності співака; вокально-педагогічну творчість як умову формування вокально-виконавської творчості майбутнього співака; вокально-виконавську творчість співака. Науковець визначає структуру музикальності співака-професіонала, яка уособлює спеціальні музичні здібності (професійний вокальний голос та музично-слухові здібності) та музично-естетичні здібності (емоційно-пізнавальні й раціонально-пізнавальні). Водночас, за визначенням дослідниці: «творча дослідницька діяльність постає найвищим ступенем творчості педагога-вокаліста, передбачає вивчення спеціальної додаткової літератури із суміжних спеціальностей ... Відтак, дослідницька праця викладача-вокаліста створює умови для наукового мислення, найважливішим етапом якого є

розвиток творчої здібності синтезувати матеріал, що вивчається» [3, 18].

Дослідницька діяльність *Лариси Горелік* у сфері уніфікації «Вокального циклу у жанрово-видовій специфіці камерного співу» (Одеса, 2006) розкриває пріоритетні компоненти навчально-педагогічної діяльності Одеської вокальної школи як такої, що спрямована на доробок композиторів України та зарубіжжя (М. Мусоргський, К. Дебюсі, У. Уолтон, К. Цепколенко, В. Гаврилін, Д. Шостакович та ін.). Науковець аналізує типологічно-виконавські аспекти вокального циклу як основу камерної складової вокального мистецтва у світлі європейської музичної культури XIX – XX ст. [2, 14].

Методичні підходи до розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики під час вокальної підготовки розкриває праця *Галини Панченко* «Методика розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки» (К., 2008) [9]. В їх основі наступні етапи: *інформаційно-теоретичний* – спрямований на прояв уяви, а відтак і можливостей реалізації вокальної вправності у контексті творчого саморозвитку особистості; *музично-практичний* – постає компонентом внутрішньої активності, розумінням ваги музичної виразності та виконавської вправності у процесі створення музичного образу; *самостійно-творчий* – узагальнюючий, що спрямований на самостійне вирішення творчих завдань студентом у процесі педагогічної практики [9, 11–12].

Своєчасною постає розроблена «Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів» (К., 2009) *Оленою Прядко*. Автором визначено п'ять напрямків: *мотиваційно-стимулювальний* (спрямований на формування мотиваційно-ціннісних установок вокальної діяльності); *вокально-технічний* (який передбачає засвоєння практичних вокальних умінь та навичок, вироблення вокальних рухових стереотипів, автоматизування співацьких дій); *оцінювально-аналітичний* (який сприяє формуванню навичок аналізу та координування вокальної діяльності за допомогою слухового аналізатора та комплексу внутрішніх відчуттів під час фонації); *вокально-теоретичний* (спрямований на формування науково-теоретичної бази знань з проблем вокального розвитку), *художньо-виконавський* (який передбачає розвиток навичок емоційно-образної передачі художнього змісту вокальних творів) [10, 15].

У дисертаційному дослідженні *Анни Ткачук* «Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання» (К., 2010) запропонована поетапна методика формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів, яка сприятиме їхньому розвитку від окремої творчої особистості через творчо-педагогічний процес до бажаного художнього результату. Перший етап (*фахово-орієнтаційний*) спрямований на створення позитивної мотиваційної установки студентів на вокальне мистецтво. Другий етап

(інформаційно-аналітичний) призначений для формування прагнення студентів до постійного самовдосконалення. Третій етап (виконавсько-організаційний) передбачає вироблення у студентів здатності до самостійного складання як навчальних вокальних програм, так і концертних, орієнтованих на різну слухацьку аудиторію. Четвертий етап (методично-узагальнюючий) дозволив студентам усвідомити узагальнену модель майбутньої фахової діяльності – через створення самостійних методичних проєкцій – до реального використання відповідних методів і прийомів вокального навчання на заняттях з педагогічної практики [12, 18–19]. Переваги такої методики полягають у природних задатках студента, його придатності до навчання співу і самореалізації у практичній діяльності.

Дисертація *Людмили Тоцької* «Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики» (К., 2010) спрямована на формування сучасної проєкції звукосмислового співацького мислення. Методичними засадами виступають: оптимізація фахової підготовки за рахунок використання української вокально-педагогічної спадщини; важливість використання сучасної технології звукоутворення для формування співацького голосу, яка спирається на принципи резонансної теорії мистецтва співу; комплексне використання історико-стильових і жанрових підходів як основи ефективного процесу вокальної підготовки; формування сучасного співацького мислення; системні впровадження комплексу методів, прийомів, форм і засобів роботи [13, 16].

У докторській праці *Наталії Овчаренко* «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» (К., 2016) визначено специфічні особливості феномену щодо опори на західноєвропейські та вітчизняні вокально-педагогічні традиції, особливості вокальної мови із власними тенденціями існування та розвитку, окреслено три етапи професіоналізації феномену (1930-1962 рр, 1962-1991 рр, 1991 – сьогодні) [8].

Дослідження *Чжу Цзюньцяо* ґрунтується на засадах «Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки» (К., 2016), яку автор трактує як «вдосконалення власних якостей, здібностей, збагачення особистістю вчителя музичного мистецтва знань, компетенцій у процесі професійної підготовки, необхідних для успішної майбутньої педагогічної та виконавської діяльності» [15, 193].

У контексті наукової розвідки, *Володимир Костюков* у дослідженні з «Методики формування педагогічно-артистичних умінь майбутніх учителів музики на заняттях з постановки голосу» (К., 2017) приходять до висновку, що «інтерес до вокальної педагогічної та сценічної діяльності, здатність до педагогічної комунікації із учнівською

аудиторією, спрямованість на творче втілення художнього образу вокального твору, що забезпечує безперервний фаховий розвиток майбутнього вчителя музики через збалансований комплекс особистісних властивостей, зорієнтований на оптимальне досягнення значущого результату як вокально-виконавської, так і музично-педагогічної діяльності» [7, 8].

Отже, здійснивши незначний екскурс у сферу різних методичних аспектів вокального мистецтва, які унаочнено в наукових студіях ХХІ століття, ми констатуємо – формування майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки проводиться на високому професійному рівні, має наукову основу, практичну доцільність і сприяє інтеграції в сучасний освітній простір.

Література

- 1. Гнидь Б. П.** Історія вокального мистецтва : [підручник] / Б. П. Гнидь. – К. : НМАУ, 1997. – 320 с.
- 2. Горелік Л. М.** Вокальний цикл у жанрово-видовій специфіці камерного співу : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Горелік Лариса Маратівна ; Одеська державна музична академія імені А. В. Нежданової. – Одеса, 2006. – 16 с.
- 3. Гребенюк Н. Є.** Вокально-виконавська творчість : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Гребенюк Наталія Євгенівна ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 2000. – 30 с.
- 4. Єрошенко О.** Виразність вокального виконавства: художні та природничі чинники / О. Єрошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ku-khsac.in.ua/kultura36/31.pdf>
- 5. Жишкович М.** Основи вокально-педагогічних навиків : методичні поради [для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації] / М. Жишкович. – Л., 2007. – 43 с.
- 6. Китайгородська Г.** Методика роботи над вокальним твором у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики / Г. Китайгородська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Вип. 1. – С. 18–23.
- 7. Костюков В. В.** Методика формування педагогічно-артистичних умінь майбутніх учителів музики на заняттях з постановки голосу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Костюков Володимир Володимирович ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2017. – 21 с.
- 8. Овчаренко Н. А.** Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Овчаренко Наталія Анатоліївна ;

Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 40 с. **9. Панченко Г.** Методика розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Панченко Галина Павлівна ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2008. – 20 с. **10. Прядко О. М.** Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Прядко Олена Михайлівна ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2009. – 22 с. **11. Соболева О.** Формування вокально-виконавських якостей на заняттях вокалу / О. Соболева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ksada.org/pdf/t2015-01-09-soboleva.pdf> **12. Ткачук А. О.** Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Ткачук Анна Олексіївна ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2010. – 24 с. **13. Тоцька Л. О.** Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Тоцька Людмила Олексіївна ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2010. – 22 с. **14. Цзін Се.** До проблеми формування професійної культури вокалістів / Се Цзін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vuzlib.com.ua/articles/book/2707-Do_problemi_formuvannja_profes/1.html **15. Чжу Цзюньцяо.** Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Чжу Цзюньцяо ; Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. – К., 2016. – 299 с. **16. Шаповалова Р.** Голосоутворення та його структурні компоненти в контексті навчання сольному співу / Р. Шаповалова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/8259/1/Копия%20ст-2.pdf> **17. Юрко О.** Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти : метод. пос. [для вчит. музики загальноосв. шкіл, кер. вокал. гуртків, студ. дириг.-хор. факульт. муз. та пед. вузів] / О. Юрко. – Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2005. – 138 с.

Боженський А. В., Душний А. І. Наукові пріоритети вокального мистецтва ХХІ століття в контексті української академічної школи.

У статті висвітлюються різноманітні методичні аспекти вокального мистецтва ХХІ століття. В основу покладено дисертаційні дослідження Л. Горелік, Н. Гребенюк, В. Костюкова, Н. Овчаренко, Г. Панченко, О. Прядко, А. Ткачук, Л. Тоцька, Чжу Цзюньцяо, які

експериментально перевірені в руслі процесу вокального навчання, виховання, самореалізації тощо майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності. Встановлено – навчання вокальному мистецтву у педагогічному та професійному навчальному закладі ведеться із використанням сучасних методик, теорій та практичних пріоритетів навчання й виховання музиканта-вокаліста-співака. Доведено – формування студента-вокаліста (студента-співака, майбутнього вчителя музичного мистецтва у сфері вокальної підготовки та затребуваності) базується на методичній основі, практичному досвіді, науковій новизні та самостійній пізнавальній діяльності.

Ключові слова: вокал, методика, мистецтво, дисертаційні дослідження.

Боженский А. В., Душный А. И. Научные приоритеты вокального искусства XXI века в контексте украинской академической школы.

В статье освещаются различные методические аспекты вокального искусства XXI века. В основе лежат диссертационные исследования Л. Горелик, Н. Гребенюк, В. Костюкова, Н. Овчаренко, Г. Панченко, А. Прядко, А. Ткачук, Л. Тоцька, Чжу Цзюньцяо, которые экспериментально проверенные в русле процесса вокального обучения, воспитания, самореализации и т.п., будущего учителя музыкального искусства к профессиональной деятельности. Установлено – обучение вокальному искусству в педагогическом и профессиональном учебном заведении ведется с использованием современных методик, теорий и практических приоритетов обучения и воспитания музыканта-вокалиста-певца. Доказано – формирование студента-вокалиста (студента-певца, будущего учителя музыкального искусства в сфере вокальной подготовки и востребованности) базируется на методической основе, практическом опыте, научной новизне и самостоятельной познавательной деятельности.

Ключевые слова: вокал, методика, искусство, диссертационные исследования.

Bozhenskiy A. V., Dushniy A. I. Scitntific priorities of the vocal art XXI century in the Ukrainian academic school.

In article presented the various methodical aspects of the vocal art of the XXI century. In the dissertation based on research of L. Gorelik, N. Grebenyuk V. Kostyukova, N. Ovcharenko, G. Panchenko, A. Pryadko, A. Tkachuk, L. Totska, Zhu Junqiao which as experimental-tested in line with the process of vocal education and upbringing, self-realization etc., of the future teacher music art for professional activities.

Also, as an example of methodological visual aids suggest A. Yurko

«Vocal education of children and youth in institutions of general additional education» which in our opinion became a handbook for teacher-vocalists at the initial stage of formation pupil-vocalists.

It is established – teaching vocal arts in pedagogical and professional educational institutions is using modern methodologies theory and practical learning priorities upbringing and musician-vocalist-singer. It is proved – formation of vocalist student (student-singer, a future teacher of music in vocal preparation and demand) is based on a methodical basis, practical experience scientific novelty and of independent cognitive activities.

By a slight digression into the field of various methodological aspects of the vocal art which supervision in the scientific studios the twenty-first century, we observe the formation of future teachers of musical art in the process of vocal training is conducted on a high professional level, my scientific basis, the feasibility and facilitate integration into the modern educational space

Key words: vocal, methodology, art, dissertation research.

Стаття надійшла до редакції 2.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. пед. наук, проф. Сташевська І. О.

УДК 37.01.056

Т. І. Вільховченко

РОЗВИТОК ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ ТЕРАПІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний стан танцювально-рухової терапії в Україні відбувається під знаком розвитку, впровадження та використання танцю як нового, ефективного виду терапії. Аналіз методичної та дослідницької літератури свідчить про те, що інтерес до танцювально-рухової терапії зростає. Але, попри всю наукову значущість дослідження, у них не знайшла глибокого та змістовного розкриття проблема становлення та розвитку танцювально-рухової терапії у ХХ ст., що стало суттєвим недоліком у вивченні її методів та форм. На розвиток даного виду терапії вплинули психоаналітична теорія В. Райха, Г. Саллівана та аналітична психологія К. Юнга. Завдяки творчій активності видатних представників хореографічного мистецтва, таких, як М. Чейс, М. Вігман, М. Грехем, А. Дункан, М. Канингем, Р. Лабан, – та їх оригінальності мислення, з'явилися нові різноманітні напрямки, стилі і школи у хореографічному мистецтві, що дуже вплинуло на розвиток танцювально-рухової терапії. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять теорії і концептуальні положення про вплив хореографічного мистецтва на